

การพัฒนานวัตกรรมผ้าพอกเข่าสมุนไพรลดปวดในผู้สูงอายุที่มีอาการข้อเข่าเสื่อม
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพนาตาตวงษ์ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2562

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้อเข่าเสื่อม (Knee osteoarthritis) เป็นโรคเรื้อรังที่พบได้บ่อยในผู้สูงอายุและมีความสัมพันธ์กับอายุที่เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 75 ปีขึ้นไปพบข้อเข่าเสื่อมถึงร้อยละ 80 การรักษาด้วยยาต้านอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ส่งผลทำให้เสียค่าใช้จ่ายปีละประมาณ 1,282 ล้านบาท ส่วนการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าจะทำให้สูญเสียค่าใช้จ่ายปีละประมาณ 32,500 ล้านบาท ในประเทศไทยพบค่าใช้จ่ายในการผ่าตัดข้อเข่า 1 ครั้งประมาณ 78,533 – 79,316 บาท และใช้ระยะเวลาอนในโรงพยาบาลถึง 7-8 วัน (รังสิยา นารินทร์, วิชาวัฒน์ เตือนราษฎร์ และ วราภรณ์ บุญเชียง, 2558) องค์การอนามัยโลกคาดการณ์ว่าจะมีผู้ป่วยกระดูกและข้อเพิ่มขึ้นเป็น 570 ล้านคน ในปี พ.ศ.2563 ร้อยละ 50 เป็นกลุ่มผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ปัจจุบันสังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ จากการศึกษาผู้สูงอายุมีปัญหาปวดข้อเข่าร้อยละ 43.9 ส่วนใหญ่อาการปวดเข่ามีสาเหตุมาจากข้อเข่าเสื่อมโรคข้อเข่าเสื่อมจึงเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากก่อให้เกิดความทุกข์ทรมาน เป็นอุปสรรคในการเข้าสังคม โรคข้อเข่าเสื่อมหรือโรคข้อเข่าเสื่อมทางกายภาพแผนไทยแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ข้อเข่าเสื่อมและข้อเข่าเสื่อมน้ำ โดยข้อเข่าเสื่อมน้ำคืออาการปวดบวมเข่าเวลาเดินเปลี่ยนอิริยาบถ มีความร้อนรอบเข่าเล็กน้อย แต่จะมีภาวะเข่าติดนั่งยองๆไม่ได้ ขณะเดินมีเสียงกรอบแกรบร่วมด้วย ส่วนข้อเข่าเสื่อมน้ำเข่า คือ อาการปวดเข่าเวลาเดิน เปลี่ยนอิริยาบถมีความร้อนรอบเข่าอย่างชัดเจนและมีน้ำในข้อเข่า ขณะที่บวมอักเสบจะมีความร้อนขึ้นเสมอ ทั้งข้อเข่าเสื่อมและข้อเข่าเสื่อมน้ำ (นิชกานต์ สุยะราช, 2560) .

จากการศึกษาข้อมูลปัญหาสุขภาพครอบครัวจากการเยี่ยมบ้านของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาตวงษ์ ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาในปีพ.ศ. 2560-2561 พบปัญหาจากโรคเรื้อรังมากที่สุด รองลงมาเป็นผู้ป่วยหลังการจำหน่าย และคนพิการร้อยละ 9.71 , 1.26 และ 1.0 ตามลำดับ โรคเรื้อรังยังคงเป็นปัญหาสุขภาพครอบครัวที่สำคัญ จากแฟ้มครอบครัวจำนวน 12 ครอบครัว มีปัญหาสุขภาพโดยเป็นโรคข้อเข่าเสื่อมร้อยละ 52.15 ในกลุ่มผู้สูงอายุ รองลงมาคือปัญหาทางด้านสุขภาพช่องร้อยละ 29.58 โรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงมีจำนวนเท่ากันร้อยละ 22.22 และปัญหาการนอนหลับร้อยละ 16.22 ตามลำดับ (HOSxP tool ,2561) จากปัญหาดังกล่าวจึงเป็นที่มาของประเด็นปัญหาสุขภาพครอบครัวที่ต้องการแก้ไขคือโรคข้อเข่าเสื่อมในกลุ่มผู้สูงอายุ ประกอบกับในปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขได้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการแพทย์แผนไทย ซึ่งในปี 2558 กระทรวงสาธารณสุขมีมติให้การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเป็นสาขาที่ 11 ในการพัฒนาระบบบริการ (Service plan) เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างสูงสุด และในปัจจุบันประชาชนเริ่มมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์ความรู้เดิมมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งในด้านการป้องกัน รักษา และฟื้นฟู โดยเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมคือ การดูแลสุขภาพทั้งกายและจิตใจ

ดังนั้นงานแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาตวงษ์ จึงได้จัดให้บริการฟื้นฟูโรคข้อเข่าเสื่อมในผู้สูงอายุขึ้น เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และฝึกทักษะในการดูแลตนเองด้วยการบริหารข้อเข่า และการจัดการกับอาการปวดเข่าด้วยการพอกสมุนไพรสำเร็จซึ่งเป็นการช่วยลดการใช้ยาต้านการอักเสบที่

ไมใช่สเตียรอยด์ จากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่าขณะที่พอกใช้เวลาในการพอกอย่างน้อย 30 นาที เกิดปัญหาขณะนั่งพอกเข้าเนื่องจากผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องเคลื่อนไหว เช่น มีอาการปวดข้อสภาวะ ทำให้ต้องลุกเดินไปทำธุระส่วนตัวทำให้เนื้อยาเกิดการแตกและหล่นลงพื้นพอกกลับมาพอกใหม่ทำให้สิ้นเปลืองยาสมุนไพรที่ใช้พอกเข้า จึงเกิดแนวคิดที่จะไม่ให้เนื้อยาแตกและหล่นทิ้งโดยการพัฒนาต่อยอดผ้าพอกเข้าสมุนไพรที่เคยมีอยู่เดิมให้สามารถใช้ได้สะดวกขึ้นเพื่อนำไปใช้พอกเข้าในผู้สูงอายุที่มีอาการข้อเข่าเสื่อมและศึกษาผลของการนำไปใช้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนางานด้านการแพทย์แผนไทยในรูปแบบการพอกยาสมุนไพรลดอาการปวดเข่า
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน (NSAID)
3. เพื่อให้เกิดความสะดวกในการนำไปใช้สำหรับกลุ่มเป้าหมาย
4. เพื่อรักษาคุณภาพของยาสมุนไพร

3. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร คือ ผู้มารับบริการที่คลินิกแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาวงษ์
กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่มีอาการข้อเข่าเสื่อมและมารับบริการที่คลินิกแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาวงษ์ ผู้เข้าร่วมโครงการ 100 ราย

4. สถานที่ดำเนินการ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาวงษ์ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

5. ระยะเวลาในการดำเนินการ

เดือนกุมภาพันธ์ ถึง มิถุนายน พ.ศ. 2562

6. สมาชิกกลุ่ม

เจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาวงษ์

1. นายพิเชษฐ โชติกลาง นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
2. นายสมพงษ์ ลีอกลาง พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
3. นางชนมณีภา ปันสันเทียะ แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ
4. นางสาวสมหวัง จีบโพธิ์ พนักงานบริการ (ผู้ช่วยแพทย์แผนไทย)

7. ขั้นตอนการดำเนินงาน

7.1 วัสดุ/ อุปกรณ์ที่ใช้

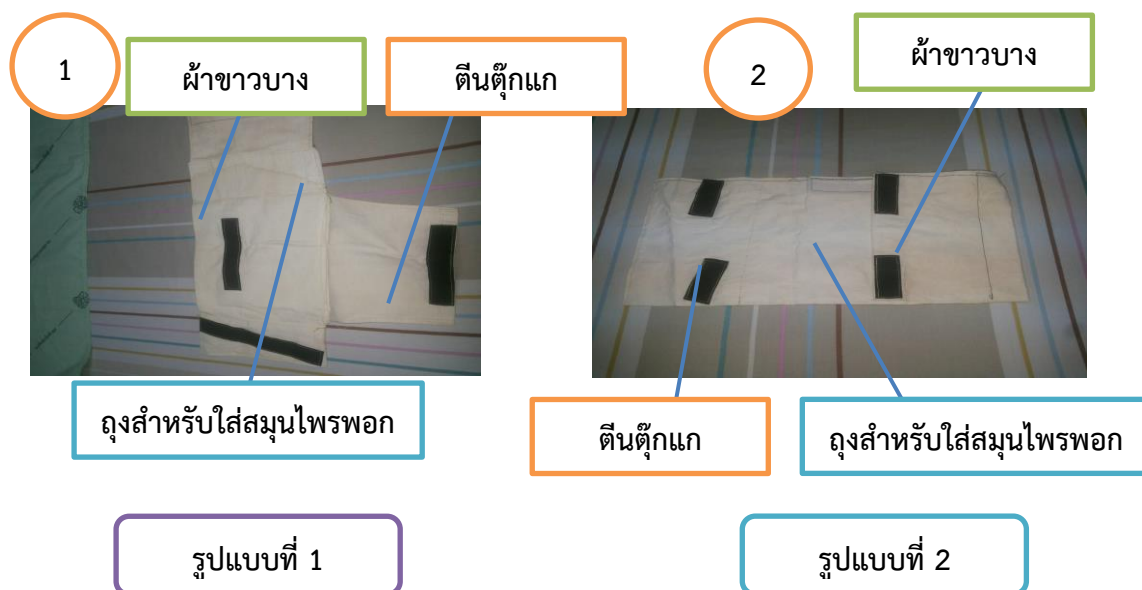
1. ผ้าขาวบาง	8.สมุนไพร
2 ชุดตีนตุ๊กแก	9. ครก
3. ด้าย	10. กะละมัง
4. เข็ม	11. เขียง

5. กรรไกร	12. มีด
6. ไม้บรรทัด	13. ซ้อน
7. จักรเย็บผ้า	14. ตาซั้

7.2 วิธีการประดิษฐ์

ภาพที่ 1 ผ้าพอกเข้าสมุนไพรรูปแบบเดิม

ภาพที่ 2 ผ้าพอกเข้าสมุนไพรรูปแบบที่พัฒนาต่อยอด

1. วัดขนาดรอบเข้าของผู้ป่วย ขนาดเล็ก(M) , กลาง (L) ,ใหญ่ (XL) ,ใหญ่สุด (2XL) ออกแบบผ้าพอกเข้า
2. ออกแบบผ้าพอกเข้าโดยใช้ผ้าขาวบางเพิ่มช่องที่ใส่ยาสมุนไพรรพอกและปรับให้พอดีกับเข้า
3. ผ้าพอกเข้ามี 4 ขนาดคือ เล็ก (M) , กลาง (L) , ใหญ่ (XL) , ใหญ่สุด (2XL)
4. นำแบบผ้าพอกเข้าที่ได้ให้ช่างตัดเย็บดำเนินการเย็บตามรูปแบบ

5. นำสมุนไพรสดได้แก่ ไพล 500 กรัม, ชิง 500 กรัม, ข่า 500 กรัม และ ใบรางจืด 200 กรัม ล้างให้สะอาดแล้วนำมาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ
6. ทำให้สมุนไพรแตกไม่ละเอียดมากแล้วคั่วเคล้าให้เข้ากันและนำไปใส่ในผ้าพอกเข้าตามรูปแบบที่จัดทำ
7. นำมาทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการ

สมุนไพรสดมี 4 ตัว

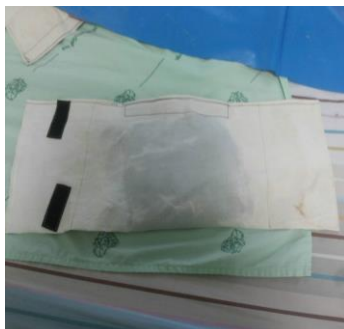
1. ไพล สรรพคุณ : ช่วยรักษาอาการอักเสบ แก้ปวด เส้นตึง เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำบวม ข้อเท้าแพลง
2. ชิง สรรพคุณ : รักษาอาการการแน่นจุกเสียดและอาการอาเจียน
3. ข่า สรรพคุณ : ลดความเจ็บปวด ยาแก้อักเสบชนิดไม่มีสเตียรอยด์
4. รางจืด สรรพคุณ : ล้างสารพิษ แก้อ่อนใน กระจายน้ำ

8. งบประมาณที่ใช้ 90 บาท

9. วิธีการใช้งานและการพัฒนาต่อเนื่อง

1. เตรียมสมุนไพรใส่ถุงผ้าขาวบาง

2. ปิดถุงผ้าขาวบางหลังบรรจุสมุนไพร

3. นำวัสดุ/อุปกรณ์พอกเข้า พอกให้ผู้ใช้/ผู้ป่วย
ทิ้งไว้ 30 นาที

10. ตัวชี้วัดผลสำเร็จและผลลัพธ์

ตัวชี้วัด (KPI)	เป้าหมาย (Target)	ผลลัพธ์ก่อน ดำเนินการ	ผลลัพธ์ที่ปฏิบัติได้		
			ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
1. ผู้ป่วยมีอาการลดลงหลังใช้ผ้าพอกเข่าสมุนไพร	VAS $\leq$ 5	8/10	7/10	6/10	5/10
2. อัตราความพึงพอใจของผู้ป่วย(%)	$\geq$ 80	80	85	90	95
3. อัตราความพึงพอใจของผู้ใช้นวัตกรรม(%)	$\geq$ 80	80	85	85	90

11. สรุปผลการดำเนินงาน

11.1 จากการวัดระดับความเจ็บปวดด้วย VAS จำนวน 100 ราย ก่อนและหลังพอกเจ้า พบว่าสามารถบรรเทาอาการปวดเข้าได้จำนวน 90 ราย ร้อยละ 90

11.2 จากแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ป่วยการใช้งานสะดวกและง่าย ความพึงพอใจร้อยละ 90

11.3 จากแบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้นวัตกรรม พบว่าความพึงพอใจของผู้รับบริการส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีเยี่ยมร้อยละ 86.66

12. ประโยชน์ที่ได้รับ

12.1 ได้พัฒนางานด้านการแพทย์แผนไทยในรูปแบบการพอกยาสมุนไพรลดอาการปวดเข่า

12.2 ช่วยส่งเสริมให้มีการใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน (NSAID)

12.3 มีความสะดวกในการนำไปใช้สำหรับกลุ่มเป้าหมาย

12.4 ช่วยรักษาคุณภาพของยาสมุนไพร

12.5 ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายเพราะนำกลับมาใช้ได้อีก

12.6 ช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์และเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ๆเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาทางด้านสุขภาพ

13. ข้อเสนอแนะ

13.1 จากการศึกษาและทดลองใช้ในครั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดเวลา ได้มีการทดลองใช้เพียง 3 ครั้ง เพื่อให้เกิดผลดียิ่งขึ้น ควรมีการติดตามผลการรักษาผู้ใช้อย่างต่อเนื่อง

13.2 ควรมีการประเมินผลด้านความรู้โดยใช้เครื่องมือในการวัดผลเปรียบเทียบก่อนและหลังการให้ความรู้

13.3 ควรมีการทดลองใช้โดยมีการกำหนดความถี่ในการพอกเข่าและช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมในการวัดผลและประเมินผล

13.4 นำผลงานนวัตกรรมไปพัฒนาต่อเนื่องเป็นงานวิจัยเพื่อให้เกิดผลงานทางวิชาการ

14.เอกสารอ้างอิง

- การพัฒนารูปแบบบริการทางการแพทย์แผนไทย โดยการใช้แผ่นพอกเข้าสมุนไพรในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเข่า
โรงพยาบาลนวมิน อ่าเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์, (2559)
- ชุตินันท์ ชันทะยศ, กนกพร ปัญญาดี, (2560). ผลของถุยาสมุนไพรประคบข้อเข่าในผู้ป่วยโรคข้อเข่าเสื่อม.
วารสารสุขภาพภาคประชาชน, 12(4), 43-49.
- นิชกานต์ สุธะราช, (2560). การศึกษาประสิทธิภาพโคลนสมุนไพรพอกเย็นและนวดแผนไทยเพื่อลดอาการปวด
เข่าในผู้สูงอายุ. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 31 พฤษภาคม 2561, จาก o.rh1.go.th/bestP2560/download/.
แผ่นผ้ามหัศจรรย์ลดอาการปวดเข่า. ไม่ระบุปีที่พิมพ์ และสถานที่พิมพ์
- รังสิยา นารินทร์, วิลาวัณย์ เตือนราษฎร์ และ วราภรณ์ บุญเชี่ยง, (2558). การพัฒนาโปรแกรมดูแลผู้สูงอายุข้อ
เข่าเสื่อมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. *พยาบาลสาร*, 42(3), 170-181.
- วิโรจน์ กวินวงศ์โกวิทและคณะ. โรคข้อเข่าเสื่อม. เข้าถึงข้อมูลวันที่ 30 พฤษภาคม 2561, จาก
https://med.mahidol.ac.th/ortho/sites/default/files/public/file/pdf/knee_book_0.pdf
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาวันซ์ รายงานข้อมูลการเยี่ยมบ้านปี 2560 -2561 จาก Thai COC.
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาวันซ์ รายงานผลการคัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุปี 2561
สมพร กันทรดุขฎีเตรียมชัยศรี. เอกสารการบรรยายสมมติบำบัด SKT .เข้าถึงข้อมูลวันที่ 30 พฤษภาคม 2561,
จากhttp://www.thaicam.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id